

approaches, and strategies for developing students' critical thinking. At the same time, insufficient preparation was identified in areas such as digital competencies, robotics, CAD design, 3D modelling, and the use of modern technological equipment. The respondents also highlighted the need to strengthen practice-oriented training, cooperation with schools and industrial enterprises, the expansion of STEM/STEAM components, and access to up-to-date material and technical resources. The practical significance of the study lies in substantiating directions for modernising teacher-education programmes, aimed at enhancing the readiness of future technology teachers for profile education through updating curricula, implementing practice-based training, dual-education models, digital laboratories, and internships in real production and innovation environments. The conclusions emphasise the necessity of a holistic and flexible model of teacher training capable of responding to technological change and contemporary educational demands. Prospects for further research involve the development of tools for assessing professional readiness, dual-training models, as well as methodological support for digital and project-technological preparation of future technology teachers.

Key words: *specialised (profile) education, technology teacher training, teacher education, digitalisation of education, project-technological activity, professional competence, higher education.*

УДК 378.14:377:37.013.42:004

Наталія Волкова

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ORCID ID 0000-0003-1258-7251

Ольга Лебідь

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ORCID ID 0000-0001-6861-105X

Олег Лавніков

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ORCID ID 0000-0002-6752-5851

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/069-089

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ЦИФРОВУ ДОБУ

У статті порушено проблему розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти; обґрунтовано оновлений підхід до розуміння сутності й структури комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти в умовах цифрової трансформації освіти. Визначено, що комунікативні здібності є інтегральним особистісно-діяльним утворенням, що охоплює когнітивно-аналітичний, емоційно-емпатійний, інтеракційно-діяльний, рефлексивно-креативний, цифрово-комунікативний та етико-аксіологічний компоненти. На основі досвіду викладання дисциплін «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проєкту», «Управління науковими проєктами та фандрейзинг» розкрито педагогічні умови розвитку цих здібностей у здобувачів ступеня PhD, зокрема моделювання аналітико-рефлексивного освітнього середовища, орієнтованого на розуміння іншого; організація партнерської фасилітаційної взаємодії суб'єктів освітнього процесу; залучення аспірантів до колаборативної діяльності та комунікативного співтворення; стимулювання рефлексії та

саморозвитку комунікативних здібностей аспірантів; інтеграція цифрових технологій як середовища розвитку професійної комунікації.

Ключові слова: комунікативні здібності, доктор філософії, професійна освіта, педагогічна діяльність, цифрове середовище, фасилітація, рефлексія, комунікативна культура.

Постановка проблеми. Нові виклики глобалізованого світу, євроінтеграційні процеси у сфері освіти, цифровізація суспільства та трансформація освітнього середовища закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої і післядипломної освіти в умовах воєнного стану зумовлюють потребу суттєвого оновлення підходів до підготовки майбутніх докторів філософії з професійної освіти. Відповідно до Стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (Стандарт вищої освіти, 2024), доктор філософії має бути здатним продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної освіти, здійснювати педагогічну і науково-дослідницьку діяльність, володіти методологією наукового пошуку й педагогічного супроводу, результати якого мають теоретичне й практичне значення.

З огляду на інтегрований характер професійної діяльності доктора філософії, яка поєднує науковий, педагогічний і комунікативно-фасилітаційний аспекти, розвиток його комунікативних здібностей постає ключовою умовою професійної самореалізації. Адже саме здатність до ефективної академічної комунікації, емпатійного слухання, аргументованого висловлення думки та налагодження конструктивної взаємодії визначає успішність сучасного викладача-науковця.

Цифрова трансформація вищої освіти докорінно змінює характер педагогічного спілкування, формат наукової взаємодії й роль викладача як комунікатора. Зміни у комунікативному середовищі зумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів до розвитку комунікативних здібностей аспірантів, інтеграції психолого-педагогічних та цифрових технологій у підготовку викладача нової генерації.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема розвитку комунікативних здібностей фахівців освітньої галузі є предметом дослідження багатьох учених. У працях зарубіжних дослідників А. Ашонібаре (Ashonibare, 2023), К. Рапанта, Л. Боттурі, П. Гудієр, Л. Гуардія, М. Кул (Rapanta, Botturi, Goodyear, Guardia, Koole, 2020), Рут М. Альбертін (Ruth, 2024), Шахаф Рокер Йоель (Yoel, et al, 2023) та ін. акцентується значення формування комунікативної компетентності та

академічного дискурсу у підготовці здобувачів докторського ступеня. В українському науковому просторі питання професійно-педагогічної комунікації та розвитку комунікативних здібностей викладачів, аспірантів розкрито у працях Н. Волкової, О. Лебідь, Т. Коробейнікової (Волкова, Лебідь, Коробейнікова, 2024), Л. Поперечної (Поперечна, 2012), О. Семеног (Семеног, 2024). С. Толочко, В. Хомич (Толочко, Хомич, 2020) та інших учених.

Разом з тим аналіз наукового доробку засвідчує, що проблема розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти в умовах цифрової доби поки що не набула належного висвітлення. Недостатньо вивчено структуру цих здібностей, специфіку їх прояву в цифровому комунікативному середовищі та педагогічні умови їх цілеспрямованого формування в процесі професійної підготовки аспірантів.

Мета статті – обґрунтувати оновлений підхід до визначення сутності й структури комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти та розкрити педагогічні умови їх розвитку у процесі викладання навчальних дисциплін «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проєкту», «Управління науковими проєктами та фандрейзинг».

Завдання статті:

- здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблемі комунікативних здібностей викладача і науковця, з метою уточнення їх змісту, структури та функціонального значення;
- обґрунтувати оновлене визначення поняття «комунікативні здібності доктора філософії з професійної освіти» з урахуванням викликів цифрової доби та особливостей науково-педагогічної діяльності;
- визначити структурну модель комунікативних здібностей майбутнього доктора філософії, окресливши її провідні компоненти та їх змістове наповнення;
- розкрити педагогічні умови розвитку комунікативних здібностей аспірантів у процесі викладання навчальних дисциплін «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проєкту», «Управління науковими проєктами та фандрейзинг» в межах освітньо-наукової програми «Професійна освіта»;

– охарактеризувати результати апробації розроблених педагогічних умов у практиці підготовки майбутніх докторів філософії та окреслити перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Методи дослідження. У процесі роботи використано комплекс взаємопов'язаних методів, адекватних меті й завданням дослідження. Теоретичні методи включали аналіз, порівняння, систематизацію й узагальнення науково-педагогічних і психологічних джерел з проблеми професійної комунікації, розвитку комунікативних здібностей викладачів та здобувачів ступеня доктора філософії. Застосування методу концептуалізації дало змогу уточнити сутність і структуру поняття *«комунікативні здібності майбутніх докторів філософії з професійної освіти»* та розробити його структурну модель. Для перевірки практичної значущості теоретичних положень використано емпіричний метод опису та аналізу педагогічного досвіду реалізації освітньо-наукової програми *«Професійна освіта»* в Університеті імені Альфреда Нобеля. Аналіз здійснювався на основі спостереження, вивчення освітньої документації, змісту навчальних дисциплін «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проекту», «Управління науковими проектами та фандрайзинг», узагальнення результатів навчальної діяльності аспірантів, а також їх залучення до фасилітаційних і рефлексивних практик.

Виклад основного матеріалу. Перш за все зазначимо, що феномен комунікативних здібностей належить до кола базових категорій сучасної психології й педагогіки, оскільки комунікація є провідним механізмом розвитку, соціалізації та професійного самоствердження особистості. У науковій літературі комунікативні здібності визначаються як індивідуально-психологічні особливості, що забезпечують ефективність спілкування, розуміння партнерів по взаємодії, адекватне сприйняття соціальних ситуацій і здатність регулювати власну поведінку у процесі міжособистісної взаємодії. Вони охоплюють когнітивні, емоційні, мотиваційні, мовленнєві та поведінкові аспекти комунікативного процесу, інтегруючи природні задатки й набуті вміння у цілісну систему соціальної компетентності особистості.

У психолого-педагогічних дослідженнях комунікативні здібності розглядаються як складне інтегральне утворення, що виявляється у вмінні встановлювати контакт, розуміти співрозмовника, передавати інформацію, впливати на емоційний стан іншої людини, досягати взаєморозуміння й гармонізувати соціальні відносини. Вони

виступають чинником успішності професійної діяльності, особливо у сферах, пов'язаних із взаємодією «людина – людина», зокрема в освіті, психології, менеджменті, соціальній роботі тощо.

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури можна констатувати, що дослідники презентують комунікативні здібності як вміння і навички спілкування з людьми, від яких залежить його успішність (Волкова, 2006); вроджені або набуті через навчання і досвід індивідуальні психологічні особливості спілкування особистості, які визначають якість отримання і передавання інформації, сприйняття та взаємодії з оточенням (Вдович, Лозинська, с. 23); систему здатностей діяти певним чином у процесі спілкування. Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що комунікативні здібності – це інтегральні індивідуально-психологічні якості особистості, що забезпечують ефективне встановлення, підтримання й регулювання міжособистісної взаємодії, здатність налагоджувати продуктивне спілкування, розуміти партнера й адекватно впливати на нього в різних соціально-професійних ситуаціях. Вони є «компонентом структури особистості, що відповідає вимогам комунікативної діяльності та забезпечує її успішне здійснення» (Mihus, Nakonechna, 2022).

Разом із тим, у контексті педагогічної діяльності комунікативні здібності набувають *професійно спрямованого змісту*, адже викладач здійснює спілкування не лише як соціальну взаємодію, а як педагогічну функцію – процес цілеспрямованого впливу, навчання, виховання й розвитку особистості іншої людини. Отже, комунікація стає не просто засобом, а сутністю педагогічної праці, а комунікативні здібності – ядром її професійної майстерності.

Спираючись на роботи Н. Волкової, О. Лебідь, О. Лавнікова (Волкова, Лебідь, Лавніков, 2025), Л. Поперечної (Поперечна, 2012), О. Семенов (Семенов, 2024), С. Толочко, В. Хомич (Толочко, Хомич, 2020), можемо констатувати, що *комунікативні здібності викладача* – це інтегральна професійно значуща властивість особистості, яка забезпечує здатність встановлювати педагогічно доцільні стосунки з учасниками освітнього процесу (студентами, аспірантами, колегами, стейкхолдерами, науковою спільнотою), організувати продуктивний діалог, здійснювати мовленнєвий та емоційний вплив, регулювати міжособистісні взаємини й створювати сприятливий психологічний клімат навчання.

Аналіз наукових розвідок показав, що дослідники мають різні погляди як на структуру, так і сукупність комунікативних здібностей

викладача, вчителя. Так, ще у посібнику «Професійно-педагогічна комунікація» було зазначено, що до комунікативних здібностей вчителя належать кілька підструктур: гностична (здатність розуміти інших людей. Її елементами є прагнення до розуміння співрозмовників, уміння слухати, психологічна спостережливість, здатність до ідентифікації); експресивна (здатністю до самовираження своєї особистості, прагнення бути зрозумілим іншими, правдивість, довіра до партнерів); інтеракційна (здатність адекватно впливати на партнерів по комунікації: вимогливість, увічливість, уміння переконувати, рішучість, такт, дисциплінованість) (Волкова, 2006, с. 22). Подібні погляди висловлюють І. Мігус, Н. Наконечна (Mihus, & Nakonechna, 2022), зазначаючи, що перші пов'язані з пізнанням людей, другі – із самовираженням людини як особистості, треті – зі здатністю впливати на людей.

До комунікативних здібностей С. Вдович, О. Лозинська відносить: здатність ефективного висловлюватися і впливати на співрозмовника, навички активного слухання та надання зворотного зв'язку, розуміння, сприйняття і використання в мовленні вербальних і невербальних засобів спілкування відповідно до ситуації, управління власними емоціями й оптимального розв'язання конфліктів (Вдович, Лозинська, с. 23).

На думку Л. Поперечної, комунікативні здібності вчителя являють собою таку сукупність: 1) здатність контактувати, тобто вміння встановлювати педагогічно доцільні взаємини з учнями, батьками, учителями та розуміти їх психологічні особливості; 2) здібність до вдосконалення своєї педагогічної комунікації, набуття комунікативних навичок і вмінь. Упродовж всієї викладацької діяльності, у міру набуття досвіду, кожен викладач проходить шлях самовдосконалення; 3) здібність соціально-психологічної адаптації. Вчителю потрібно підбирати ефективні форми спілкування з учнями та батьками залежно від ситуації, уникати конфліктів; 4) здібність регулювати внутрішньо-колективні, міжколективні та міжособистісні стосунки; 5) здібність передбачати результат та отримувати емоційне задоволення на всіх етапах педагогічного спілкування. Результат педагогічної діяльності має бути позитивним, мета і завдання комунікативної діяльності – досягнуті шляхом вмілої її організації; 6) здібність здійснювати вплив на об'єкт у процесі комунікативної діяльності може бути досягнуто лише за умови чітко поставлених завдань (Поперечна, 2012).

Т. Качалова та О. Добровольська презентують таку сукупність комунікативних здібностей педагога: володіння ініціативою у

спілкуванні, здатність емоційно відгукуватись на стан партнерів по спілкуванню, здатність до самоактивізації та активізації партнера по спілкуванню (Качалова, Добровольська).

Отже, наведені підходи свідчать про багатовимірність і складність феномена комунікативних здібностей педагога, які поєднують когнітивні, емоційні, поведінкові та регулятивні складники. Усі дослідники справедливо підкреслюють їхню інтегральну природу, визначальну роль у професійній діяльності викладача, а також тісний зв'язок із такими якостями, як емпатійність, педагогічний такт, здатність до самоаналізу й соціально-психологічної адаптації. Таким чином, можна погодитися з правомірністю позиції науковців, які розглядають комунікативні здібності як ядро педагогічної майстерності, необхідне для встановлення ефективної взаємодії в освітньому процесі, створення сприятливого психологічного клімату та досягнення педагогічних цілей.

Водночас варто враховувати, що здобувачі наукового ступеня доктора філософії лише оволодівають основами педагогічної та науково-дослідницької діяльності. Для більшості з них комунікативна взаємодія ще не є усталеним професійним умінням, а сферою активного становлення. Вони опановують не лише методи наукового пошуку, а й педагогічні ролі – фасилітатора, модератора, консультанта, учасника міждисциплінарних досліджень і міжнародних академічних спільнот. Саме тому процес розвитку їхніх комунікативних здібностей має мати цілеспрямований характер і потребує спеціально організованих педагогічних умов, які б сприяли гармонійному поєднанню академічної культури, психологічної зрілості та цифрової комунікативної компетентності.

Разом з тим, сучасні реалії освітнього простору істотно змінюють контекст реалізації цих здібностей. Переосмислення сутності комунікативних здібностей у системі підготовки майбутніх докторів філософії є логічним наслідком глибоких трансформацій, що відбуваються в сучасному освітньому просторі. Якщо раніше педагогічна комунікація розглядалася передусім у контексті міжособистісної взаємодії в аудиторії, то сьогодні вона охоплює багатовимірний спектр форматів – офлайн, онлайн, гібридних, мережевих, міжкультурних. Майбутній PhD-дослідник виступає не лише суб'єктом пізнання, а й архітектором освітньо-наукового середовища, у якому поєднуються функції педагога, науковця, модератора та комунікатора глобального масштабу.

Відтак поняття комунікативні здібності доктора філософії потребує оновленого наукового тлумачення, яке б урахувало не лише класичні психолого-педагогічні аспекти, а й виклики цифрової доби. Адже сучасний науковець взаємодіє не лише безпосередньо зі студентами й колегами, а й через цифрові платформи, інтерактивні середовища, наукові соціальні мережі, конференційні сервіси, штучний інтелект, що активно залучається до процесів комунікації та співпраці.

Комунікативні здібності майбутнього доктора філософії з професійної освіти – це інтегральне особистісне утворення, яке поєднує когнітивно-аналітичні, емоційно-емпатійні, інтеракційно-діяльнісні, рефлексивно-креативні, цифрово-комунікативні та етико-аксіологічні компоненти, що забезпечують ефективну наукову, педагогічну й міжкультурну взаємодію в умовах цифрового освітнього середовища.

Ці здібності виявляються у здатності науковця продукувати, інтерпретувати й поширювати знання у різних комунікативних форматах, формувати партнерські відносини з колегами та здобувачами освіти, здійснювати фасилітацію наукових дискусій, створювати атмосферу довіри, дотримуючись принципів академічної доброчесності, цифрової етики й відкритості наукового діалогу.

Таким чином, комунікативні здібності сучасного PhD-дослідника є своєрідним мостом між класичними гуманістичними традиціями педагогічного спілкування та інноваційними формами цифрової комунікації, які базуються на інтерактивності, відкритості, мережевій співпраці та академічній мобільності; еволюційною формою класичних педагогічних здібностей, яка розвинулася у відповідь на цифровізацію освітньої взаємодії та потребу в інтеграції гуманістичних, соціальних і технологічних складників професійного спілкування.

На наш погляд, сьогодення потребує оновлення не лише самого поняття «комунікативні здібності доктора філософії з професійної освіти», а й уявлення про їх структуру та функціональну сукупність (під функціональною сукупністю комунікативних здібностей розуміємо систему їх діяльнісних проявів, що забезпечують виконання основних функцій наукової, педагогічної та міжособистісної взаємодії доктора філософії в умовах цифрової освіти), що має враховувати виклики цифрової доби, зміни у форматах. Не претендуючи на повноту, наведемо структурну модель комунікативних здібностей майбутнього доктора філософії у цифровому освітньому середовищі.

Запропонована модель розглядає комунікативні здібності як системне утворення, що включає не лише когнітивні, емоційні, інтеракційні та цифрові механізми діяльності, а й відповідні особистісні якості, які стають функціональними у процесі професійної комунікації. Таким чином, особистісне й діяльнісне начала у структурі комунікативних здібностей виступають у нерозривній єдності (див. рис. 1).

Таблиця 1

Структурна модель комунікативних здібностей майбутнього доктора філософії з професійної освіти у цифровому освітньому середовищі

Компонент	Характеристика	Ключові комунікативні здібності	Прояв у діяльності доктора філософії з професійної освіти
Когнітивно-аналітичний	Відображає інтелектуальну готовність до розуміння закономірностей наукової, педагогічної й міжособистісної комунікації; володіння теоріями риторики, аргументації та наукового дискурсу	<ul style="list-style-type: none"> аналітичне мислення, логічність, аргументованість, риторика; наукова аргументація, критичне мислення, академічна рефлексія 	Здатність логічно аргументувати, вести наукові дебати, аналізувати джерела, оцінювати достовірність інформації, здійснювати наукову рефлексю
Емоційно-емпатійний	Характеризує емоційну чутливість, здатність розуміти стан і потреби співрозмовника, виявляти толерантність і доброзичливість	<ul style="list-style-type: none"> чутливість, толерантність, розуміння емоцій, підтримка; емоційний інтелект, культура взаєморозуміння, педагогічна емпатія 	Прояв емпатії у наукових дискусіях, конструктивне реагування на критику, формування сприятливого психологічного клімату під час освітньої взаємодії
Інтеракційно-діяльнісний	Відповідає за вміння організувати продуктивну взаємодію, співпрацю, фасилітувати процес обговорення, забезпечувати командну динаміку	<ul style="list-style-type: none"> командна робота, фасилітація, медіація, співпраця; комунікативне лідерство, партнерська взаємодія, співтворчість 	Модерація групових дискусій, фасилітація наукових колаборацій, участь у міжнародних дослідницьких проєктах, медіація в конфліктних ситуаціях
Рефлексивно-креативний	Відображає здатність до самоаналізу, усвідомлення власного стилю комунікації, творчого застосування різних комунікативних стратегій	<ul style="list-style-type: none"> самопостереження, самоаналіз, гнучкість, креативність; інноваційні комунікативні стратегії, розвиток власного стилю спілкування 	Ведення цифрового щоденника професійного розвитку, створення авторських моделей взаємодії, креативне використання комунікативних форматів (подкасти, вебінари, кейс-обговорення)
Цифрово-комунікативний	Охоплює вміння здійснювати комунікацію у цифрових середовищах, володіння ІКТ, соціальними та дослідницькими платформами, інтерактивними засобами візуалізації	<ul style="list-style-type: none"> цифрова грамотність, віртуальна взаємодія, використання ІКТ та AI-комунікацій; ефективність у гібридному середовищі, медіаграмотність, онлайн-презентація ідей 	Проведення онлайн-занять, наукових конференцій, використання штучного інтелекту для обробки й презентації інформації, формування персонального цифрового наукового профілю
Етико-аксіологічний	Визначає систему морально-ціннісних орієнтацій, що регулюють комунікативну поведінку, ґрунтується на принципах доброчесності, відповідальності, поваги до співрозмовника	<ul style="list-style-type: none"> академічна доброчесність, культура діалогу, цифрова етика; відповідальність, академічна репутація, безпечне цифрове спілкування 	Дотримання норм академічної етики, авторського права, недопущення цифрових ризиків, формування культури публічного академічного діалогу

Таким чином, комунікативні здібності майбутніх докторів філософії з професійної освіти розглядаються як полісистемне утворення, у якому зберігається спадковість традиційних педагогічних компонентів і водночас відбувається їх розширення під впливом цифрових трансформацій. У цій моделі гармонійно поєднуються когнітивна аналітичність, емоційна емпатійність, рефлексивна гнучкість і цифрова компетентність, що забезпечує ефективну професійну комунікацію нового типу – відкриту, партнерську, академічно доброчесну та технологічно інтегровану.

Сучасний доктор філософії з професійної освіти має не лише володіти високою культурою спілкування, а й бути агентом цифрової взаємодії, який уміє будувати професійні та наукові комунікації у глобальному освітньому середовищі, тим самим зміцнюючи конкурентоспроможність української науки й освіти в європейському просторі.

Проведений теоретичний аналіз дає підстави стверджувати, що розвиток комунікативних здібностей є необхідною умовою професійного становлення сучасного науковця й викладача. Однак ефективність цього процесу визначається не лише розумінням сутності комунікативних здібностей, а й створенням відповідних педагогічних умов для їх цілеспрямованого формування у процесі підготовки докторів філософії. Саме практичний досвід реалізації таких умов дозволяє конкретизувати отримані теоретичні положення та перевірити їхню результативність у реальному освітньому процесі.

У цьому контексті зупинимося на досвіді підготовки майбутніх докторів філософії з професійної освіти (PhD) за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта» в Університеті імені Альфреда Нобеля. Одним із завдань, яке послідовно реалізується розробниками ОНП, є забезпечення розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії, що розглядаються як інтегративний показник готовності до викладацької та науково-дослідницької діяльності.

Усвідомлюємо, що формування зазначених здібностей в аспірантів відбувається під час вивчення кожного освітнього компонента програми. Проте особливе значення в цьому процесі мають освітні компоненти «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проекту», «Управління науковими проектами та фандрайзинг», зміст і форми роботи в межах яких, на нашу думку, безпосередньо спрямовані на розвиток здатності до ефективної педагогічної та наукової комунікації, фасилітації групових обговорень, рефлексивного осмислення власного стилю взаємодії та ефективного використання цифрових інструментів для презентації наукових ідей та результатів.

Мета навчальної дисципліни *«Психологія педагогічної діяльності викладача»* полягає у формуванні в аспірантів системних знань з психології педагогічної діяльності, розвитку здатності до аналізу навчально-виховних ситуацій, прийняття педагогічно доцільних рішень та здійснення психологічної підтримки суб'єктів освіти. У результаті вивчення дисципліни аспіранти не лише засвоюють психологічні

закономірності навчання, а й розвивають уміння професійного спілкування, емпатійної взаємодії, фасилітації, медіації та рефлексії – тобто ті якості, що становлять основу їхніх комунікативних здібностей як майбутніх викладачів і дослідників. Зміст курсу охоплює теми, пов'язані з психологічною компетентністю викладача в умовах цифрової трансформації освіти, особливостями особистості здобувача, професійним становленням фахівця, динамікою групових процесів, довірою й конфліктами у педагогічній взаємодії, психологією майстерності та автономії.

Мета навчальної дисципліни *«Розробка дисертаційного проєкту»* полягає у формуванні в аспірантів цілісного розуміння логіки наукового дослідження, розвитку здатності до самостійного проєктування, організації та реалізації дисертаційного проєкту на високому академічному рівні. У процесі вивчення дисципліни аспіранти опановують сучасні методологічні підходи, техніки операціоналізації змінних, основи управління даними, статистичного аналізу та академічної доброчесності. Особлива увага приділяється розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти: умінню презентувати результати дослідження, аргументовано захищати власну наукову позицію, вести фахову дискусію, ефективно застосовувати цифрові інструменти для візуалізації даних і представлення наукових результатів.

Мета навчальної дисципліни *«Управління науковими проєктами та фандрайзинг»* полягає у формуванні в аспірантів системних знань і практичних умінь з управління науковими проєктами, розвитку стратегічного мислення, командної взаємодії та здатності до ефективної комунікації у процесі реалізації дослідницьких ініціатив. Під час опанування курсу аспіранти набувають досвіду планування, координації, оцінювання ефективності проєктів, управління ризиками та залучення ресурсів через грантові та партнерські програми. Важливим результатом навчання є формування комунікативної стійкості – уміння вести конструктивний діалог у команді, представляти власний проєкт потенційним донорам, вести переговори, аргументовано реагувати на зворотний зв'язок і формувати партнерські відносини у науковій спільноті.

Таким чином, така логіка структурування змісту вищезазначених дисциплін дозволяє системно розвивати основні компоненти комунікативних здібностей – *когнітивно-аналітичний, емоційно-*

емпатійний, інтеракційно-діяльнісний, рефлексивно-креативний, цифрово-комунікативний, етико-аксіологічний.

Досвід викладання навчальних дисциплін «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проекту», «Управління науковими проектами та фандрайзинг» у процесі підготовки докторів філософії з професійної освіти засвідчив, що розвиток комунікативних здібностей аспірантів досягається найбільш ефективно за умови узгодження змісту навчальних тем, інтерактивних форм роботи та цифрових технологій. Інтеграція психологічно орієнтованого змісту з дослідницьким проектуванням і управлінням науковими ініціативами забезпечує системний розвиток комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу. Педагогічні умови, що підтримують цей процес, подано на рис. 1.

Рис. 1. Педагогічні умови розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу

Досвід викладання трьох навчальних дисциплін («Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проекту», «Управління науковими проектами та фандрайзинг») показав, що розвиток комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу найбільш ефективний у поєднанні психологічно вивіреного змісту, фасилітаційних практик і

доступних цифрових інструментів. Запропоновані п'ять педагогічних умов узгоджені з компонентною структурою комунікативних здібностей (когнітивно-аналітичний, емоційно-емпатійний, інтеракційно-діяльнісний, рефлексивно-креативний, цифрово-комунікативний, етико-аксіологічний) і забезпечують послідовний перехід від осмислення наукової комунікації до її відповідального практикування в цифровому середовищі.

Перша педагогічна умова – *моделювання аналітико-рефлексивного освітнього середовища, орієнтованого на розуміння іншого* – створює когнітивну основу комунікації: уточнюються поняття, проблеми, дослідницькі запитання, аргументація. Аналітичні практики розвивають логічність мовлення та академічну рефлексію, знижують ризики некоректних назв і хибних інтерпретацій. У таблиці 2 подано реалізацію першої педагогічної умови у межах трьох вищезазначених навчальних дисциплін. Таблиця демонструє взаємозв'язок тем, ключових дій аспірантів і цифрових інструментів.

Таблиця 2

Реалізація першої педагогічної умови розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу

Навчальна дисципліна	Тема	Ключові дії	Цифрові інструменти
Психологія педагогічної діяльності викладача	<ul style="list-style-type: none"> Психологічна компетентність викладача в умовах цифрової трансформації освіти Психологічні особливості особистості здобувача освіти різних рівнів 	Аспіранти аналізують психологічну структуру педагогічної діяльності, механізми ідентичності та рефлексії, навчаються сприймати й розуміти партнера по спілкуванню	Padlet, Google Forms, Zoom
Розробка дисертаційного проєкту	<ul style="list-style-type: none"> Уточнення наукової проблеми, дослідницьких запитань і гіпотез 	Аспіранти звужують проблемне поле, формують точні питання/гіпотези, аналізують валідність формулювань тем (робота з прикладами та правилами коректної назви)	Google Docs, Notion, Miro, Zoom
Управління науковими проєктами та фандрайзинг	<ul style="list-style-type: none"> Основи управління науковими проєктами: поняття, типи і життєвий цикл Планування наукового проєкту: цілі, завдання, структура робіт і бюджет Управління ризиками в наукових проєктах: ідентифікація, оцінка і мінімізація 	Аспіранти структурують ідею власного дослідницького проєкту, вибудовують логіку робіт (WBS), формують дерево цілей та первинний реєстр ризиків; порівнюють альтернативні плани, відпрацьовують критерії ефективності та валідності управлінських рішень	Google Sheets, Miro, Zoom

Друга педагогічна умова – *організація партнерської фасилітаційної взаємодії учасників освітнього процесу* – передбачає системне використання технік емпатійного слухання, «Я-повідомлень», відкритих та уточнювальних запитань, перефразування і прояснення позицій, модерації групових ролей і конструктивного врегулювання конфліктів; вона формує культуру діалогу, довіру й відповідальність за спільний результат, розвиває здатність домовлятися та спільно конст-

руювати рішення в наукових дискусіях. У таблиці 3 подано реалізацію другої педагогічної умови в межах трьох вищезазначених навчальних дисциплін.

Таблиця 3

Реалізація другої педагогічної умови розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу

Навчальна дисципліна	Тема	Ключові дії	Цифрові інструменти
Психологія педагогічної діяльності викладача	<ul style="list-style-type: none"> Психологія педагогічного спілкування і довіри в освітньому процесі Психологія конфліктів і криз у педагогічній взаємодії 	Аспіранти беруть участь у фасилітаційних вправах, рольових іграх, дискусіях, тренуються в емпатійному слуханні, рефлексивних діалогах, відпрацьовують навички управління емоціями та посередництва у конфліктних ситуаціях; формують уміння надавати і приймати конструктивний зворотний зв'язок	Miro, Mentimeter, Chat-Coach, Zoom
Розробка дисертаційного проєкту	<ul style="list-style-type: none"> Управління даними: збирання, транскрибування, анонімізація та зберігання ШІ в дослідницькій практиці дисертанта: можливості, обмеження та етичні норми 	Аспіранти працюють у малих групах, відпрацьовують етичну комунікацію під час обговорення принципів збору, обробки та представлення даних; проводять фасилітаційні дискусії щодо ролі цифрових інструментів і штучного інтелекту у дослідженні; навчаються узгоджувати позиції, висловлювати аргументи, досягати консенсусу та забезпечувати академічну доброчесність	Google Docs, Miro, Notion, Zoom
Управління науковими проєктами та фандрайзинг	<ul style="list-style-type: none"> Командна робота та лідерство в наукових проєктах Управління конфліктами і комунікація в науковій команді 	Аспіранти беруть участь у фасилітаційних сесіях для планування та оцінювання наукових проєктів; моделюють переговори з донорами, розподіл ролей у команді, відпрацьовують лідерські та кооперативні комунікаційні стратегії; аналізують приклади командної взаємодії у кризових умовах	Google Meet, Miro, Notion, Trello

Третя педагогічна умова – *залучення до колаборативної діяльності та комунікативного співтворення* – охоплює командні дизайн-сесії, взаємоекспертизу та створення спільних артефактів у процесі колективної роботи над навчальними й науковими завданнями. Такий формат активностей сприяє розвитку інтеракційного компоненту комунікативних здібностей аспірантів, формуванню культури академічного партнерства, умінню домовлятися, приймати рішення у групі та спільно продукувати нові знання. У цифровому середовищі колаборативні практики реалізуються через застосування інтерактивних платформ для візуалізації, коментування й спільного редагування контенту. У таблиці 4 подано реалізацію третьої педагогічної умови в межах трьох вищезазначених навчальних дисциплін.

Четверта педагогічна умова – *стимулювання рефлексії та саморозвитку комунікативних здібностей* – спрямована на формування здатності аспірантів до самоаналізу, усвідомлення власного стилю наукового спілкування, подолання комунікативних бар'єрів і планування подальшого професійного зростання.

Таблиця 4

Реалізація третьої педагогічної умови розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу

Навчальна дисципліна	Тема	Ключові дії	Цифрові інструменти
Психологія педагогічної діяльності викладача	<ul style="list-style-type: none"> Освітня група як психологічне середовище розвитку особистості Психологія конфліктів і криз у педагогічній взаємодії 	Аспіранти виконують групові завдання, моделюють ситуації фасилітації та медіації, беруть участь у симуляційних іграх, обговорюють кейси конфліктних ситуацій, формують навички колективного ухвалення рішень і взаємної підтримки	Miro, Trello, Padlet, Zoom
Розробка дисертаційного проєкту	<ul style="list-style-type: none"> Операціоналізація змінних, показників і шкал вимірювання Проектування інструментів збору даних та етичні процедури Управління даними: збирання, транскрибування, анонімізація та зберігання ШІ в дослідницькій практиці дисертанта: можливості, обмеження та етичні норми 	Аспіранти спільно створюють карти змінних і показників, розробляють анкети й опитувальники, працюють у групах над шаблонами інформованої згоди, обговорюють етичні ризики, проводять взаємооцінювання наукових текстів і презентують спільні напрацювання	Google Docs, Notion, Miro, Zoom
Управління науковими проєктами та фандрайзинг	<ul style="list-style-type: none"> Командна робота та лідерство в наукових проєктах Управління конфліктами і комунікація в науковій команді 	Аспіранти беруть участь у колаборативних фасилітаційних сесіях, моделюють процес планування та реалізації наукових проєктів, розподіляють ролі, відпрацьовують комунікативні стратегії, презентують результати команди	Trello, Google Meet, Notion, Miro

Вона охоплює індивідуальні рефлексивні завдання, коучингові сесії, взаємооцінювання та роботу з цифровими інструментами самоспостереження. Застосування таких технологій, як рефлексивні карти, чек-листи якості формулювань, аналітичні есе, сприяє розвитку рефлексивно-креативного компонента комунікативних здібностей і підвищенню ефективності наукової взаємодії. У таблиці 5 подано реалізацію четвертої педагогічної умови в межах трьох навчальних дисциплін.

Таблиця 5

Реалізація четвертої педагогічної умови розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу

Навчальна дисципліна	Тема	Ключові дії	Цифрові інструменти
Психологія педагогічної діяльності викладача	<ul style="list-style-type: none"> Психологія педагогічної майстерності і саморозвитку викладача Психологічні ресурси ефективності та професійного саморозвитку 	Аспіранти створюють індивідуальні рефлексивні карти, заповнюють чек-листи самооцінки комунікативних умінь, беруть участь у коучингових сесіях, обговорюють результати в парах, розробляють стратегії вдосконалення власної комунікативної поведінки	Miro, Trello, Padlet, Zoom
Розробка дисертаційного проєкту	<ul style="list-style-type: none"> Аналітичний план, первинні статистичні перевірки та візуалізація результатів ШІ в дослідницькій практиці дисертанта: можливості, обмеження та етичні норми 	Аспіранти аналізують власний стиль представлення наукових результатів, готують короткі аналітичні есе з рефлексією щодо коректності комунікації даних, проводять взаємооцінювання статистичних висновків, створюють персональні чек-листи наукової етики	JASP, Google Docs, Grammarly, Notion
Управління науковими проєктами та фандрайзинг	<ul style="list-style-type: none"> Аналіз кейсів успішного/неуспішного управління проєктами Розробка концепції власного наукового проєкту Створення WBS і планування ресурсів Ідентифікація та управління ризиками 	Аспіранти виконують рефлексивні розбори кейсів і пишуть міні-есе «уроки для моєї комунікації»; аспіранти проводять ретроспективу команди та 360° самооцінку лідерських/комунікативних умінь під час презентації концепції; аспіранти формують «уроки, засвоєні» після побудови WBS і карти ризиків	Notion, Miro, Trello, Google Forms, Zoom

П'ята педагогічна умова – *інтеграція цифрових технологій як середовища професійної комунікації* – забезпечує створення безперервного онлайн-простору взаємодії, у якому аспіранти опановують цифрову грамотність, навички спільного редагування й коментування, відеорефлексії та етичного зворотного зв'язку. У таблиці 6 подано реалізацію п'ятої педагогічної умови в межах трьох навчальних дисциплін.

Таблиця 6

Реалізація п'ятої педагогічної умови розвитку комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти у цифрову добу

Навчальна дисципліна	Тема	Ключові дії	Цифрові інструменти
Психологія педагогічної діяльності викладача	<ul style="list-style-type: none"> Психологічна компетентність викладача в умовах цифрової трансформації освіти Психологічні основи організації освітнього процесу і навчальної автономії 	Аспіранти створюють відеорефлексії щодо цифрової комунікації, беруть участь у тренуваннях фідбеків із застосуванням AI-Coach, створюють інтерактивні карти взаємодії в Miro, виконують спільні вправи у Moodle й Padlet, аналізують ефективність власної цифрової комунікації	Moodle, Padlet, Miro, AI-Coach, Zoom
Розробка дисертаційного проєкту	<ul style="list-style-type: none"> Управління даними: збирання, транскрибування, анонімізація та зберігання ШІ в дослідницькій практиці дисертанта: можливості, обмеження та етичні норми 	Аспіранти застосовують цифрові платформи для обробки, коментування й візуалізації результатів; інтегрують AI-засоби для перевірки термінології та стилю, створюють презентації наукових результатів у спільних онлайн-середовищах	Google Docs, Notion, Jamovi, Grammarly, ChatGPT
Управління науковими проєктами та фандрайзинг	<ul style="list-style-type: none"> Розробка концепції власного наукового проєкту Створення WBS і планування ресурсів Аналіз кейсів управління проєктами 	Аспіранти використовують цифрові платформи для командного планування, комунікації та візуалізації етапів проєкту; створюють цифрові презентації та відеопітчі; практикують онлайн-захист і віддалену координацію командних завдань	Trello, Miro, Zoom, Canva

Таким чином, реалізація зазначених педагогічних умов у контексті навчальних дисципліни «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проєкту», «Управління науковими проєктами та фандрайзинг» доводить, що розвиток комунікативних здібностей аспірантів має інтегративний характер: він поєднує аналітичне осмислення педагогічної взаємодії, емпатійне партнерство, колаборацію, рефлексію та цифрову комунікацію. Цей досвід підтверджує, що зазначені дисципліни виконують не лише навчальну, а й формувальню-компетентнісну функцію, розвиваючи в майбутніх докторів філософії здатність до ефективного спілкування в умовах сучасного цифрового освітнього середовища.

Отримані результати впровадження зазначених педагогічних умов дозволили простежити позитивну динаміку розвитку комунікативних здібностей аспірантів, зокрема зростання рівня їх рефлексивності, емоційної чутливості, уміння підтримувати

партнерську взаємодію та здійснювати ефективну комунікацію в цифровому середовищі. Системне впровадження інтерактивних, фасилітаційних і цифрових форм роботи у межах дисциплін «Психологія педагогічної діяльності викладача», «Розробка дисертаційного проекту», «Управління науковими проектами та фандрайзинг» засвідчило, що комунікативні здібності аспірантів формуються не ізольовано, а як інтегральна частина їхньої професійної і науково-дослідницької готовності.

Отримані результати узгоджуються з підходами, де комунікативна готовність майбутніх докторів філософії розглядається як багатовимірна система з перетином когнітивних, емпатійно-соціальних і інтеракційних вимірів, доповнених цифровими практиками (Rapanta, Botturi, Goodyear, Guardia, Koole, 2020; Ashonibare, 2023; Albertyn, 2024). Наша позиція щодо поняття «комунікативні здібності майбутніх докторів філософії з професійної освіти» уточнює роль цифрово-комунікативного та етико-аксіологічного компонентів як детермінант якості академічного діалогу, що корелює з даними про зростаюче значення цифрової емпатії та норм етики у віртуальній взаємодії (Yoel et al., 2023). Підсилення рефлексивності й фасилітаційної стійкості відповідає висновкам про ефективність колаборативного дизайну навчання, взаємоекспертизи та структурованих правил діалогу у програмах підготовки дослідників (Поперечна, 2012; Толочко, Хомич, 2020; Семенов, 2024). Водночас інтеграція цифрових інструментів як сталого середовища спілкування пояснює зафіксовані покращення у прозорості внесків і швидкості зворотного зв'язку (Mihus, Nakonechna, 2022).

Констатуємо, що дизайн дослідження має описовий характер; причинно-наслідкові зв'язки не перевірялися експериментально.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати оновлений підхід до розуміння сутності та структури комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії з професійної освіти в умовах цифрової трансформації освітнього простору. Комунікативні здібності розглядаються як інтегральне особистісно-діяльнісне утворення, що поєднує когнітивно-аналітичні, емоційно-емпатійні, інтеракційно-діяльнісні, рефлексивно-креативні, цифрово-комунікативні та етико-аксіологічні компоненти, забезпечуючи ефективну наукову, педагогічну й міжкультурну взаємодію в сучасному освітньому середовищі.

Визначено, що розвиток цих здібностей у процесі підготовки аспірантів можливий за умови створення педагогічно доцільного освітнього середовища, у якому поєднуються аналітична, фасилітаційна, колаборативна, рефлексивна й цифрова активність здобувачів. Ефективність реалізації освітніх компонентів «*Психологія педагогічної діяльності викладача*», «*Розробка дисертаційного проєкту*», «*Управління науковими проєктами та фандрайзинг*» забезпечується впровадженням комплексу педагогічних умов, серед яких ключовими є: моделювання аналітико-рефлексивного освітнього середовища, орієнтованого на розуміння іншого; організація партнерської фасилітаційної взаємодії суб'єктів освітнього процесу; залучення аспірантів до колаборативної діяльності та комунікативного співтворення; стимулювання рефлексії та саморозвитку комунікативних здібностей аспірантів; інтеграція цифрових технологій як середовища розвитку професійної комунікації.

Результати досвіду свідчать, що реалізація цих умов сприяє зростанню здатності аспірантів до ефективного академічного діалогу, емпатійного слухання, етичної взаємодії та цифрової комунікативної культури, що в цілому відображає нову якість педагогічної та наукової комунікації у підготовці PhD-дослідників.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у: розробленні інструментарію діагностики рівнів розвитку комунікативних здібностей аспірантів; створенні цифрових симуляційних середовищ для відпрацювання комунікативних стратегій у педагогічних і наукових ситуаціях.

Розвиток комунікативних здібностей майбутніх докторів філософії є не лише важливим складником їх професійної компетентності, а й передумовою формування культури академічного партнерства, що визначає конкурентоспроможність сучасного викладача-науковця в європейському освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

- Вдович, С.М., Лозинська, О.М. (2025). Особливості розвитку комунікативних здібностей майбутніх психологів у вищій школі. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія*, 1 (5), 21–27. <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-1-2>
- (Vdovych, S.M., & Lozynska, O.M. (2025). Features of the development of communicative abilities of future psychologists in higher education. *Scientific notes of the Lviv State University of Life Safety. Pedagogy and Psychology*, 1(5), 21–27. <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-1-2>)

- Волкова, Н.П., Лебідь, О.В., Коробейнікова, Т.І. (2024). Розвиток соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти: концептуальні підходи, методичний інструментарій. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 2 (28), 120–134. DOI: 10.32342/3041-2196-2024-2-28-12 (Volkova, N.P., Lebid, O.V., Korobeinikova, T.I. (2024). Development of social skills of PhD students in professional education: conceptual approaches and methodological tools. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 2(28), 120–134. <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2024-2-28-12>)
- Волкова, Н.П. (2006). *Професійно-педагогічна комунікація*. навч. посіб. К.: Академія (Volkova, N.P. (2006). *Professional-pedagogical communication*. Kyiv: Academy).
- Волкова, Н.П., Лебідь, О.В., Лавніков, О.А. (2025). Розвиток компетентності у здійсненні професійно-педагогічної комунікації докторів філософії з професійної освіти: концептуальні підходи, зміст, технологічний інструментарій. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 1 (29), 108–119. DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2025-1-29-10> (Volkova, N.P., Lebid, O.V., & Lavnikov, O.A. (2025). Development of competence in the implementation of professional-pedagogical communication of PhD students in professional education: conceptual approaches, content, technological tools. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 1(29), 108–119. <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2025-1-29-10>)
- Качалова Т.О., Добровольська О. *Особливості формування комунікативної культури майбутнього соціального педагога*. Взято з: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../Kachal.pdf> (Kachalova, T.O., & Dobrovolska, O. *Features of forming the communicative culture of the future social pedagogue*. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../Kachal.pdf>).
- Поперечна, Л.Ю. (2012). Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 1. Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14 (Poperechna, L.Yu. (2012). Teacher's communicative abilities as one of the important components of his professional profile. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14)
- Семенов, О. (2024). Розвиток професійної компетентності здобувачів PhD з освітніх наук: досвід інституцій-партнерів. *Академічні студії. Педагогіка*, 4, 161–171. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.23> (Semenoh, O. (2024). Development of professional competence of PhD students in educational sciences: experience of partner institutions. *Akademichni studii. Pedagogika*, 4, 161–171. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.23>)
- Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (затверджено Наказом МОН України № 924 від 26.06.2024 р.)*. Взято з: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-standartu-vyshchoi-osvity-zi-spetsialnosti-015-profesiina-osvita-za-spetsializatsiiamy-dlia-tretoh-osvitnonaukovoho-rivnia-vyshchoi-osvity> (*Standard of higher education of the third (educational and scientific) level, Doctor of Philosophy degree, field of knowledge 01 Education/Pedagogy in the specialty 015 Professional education (by specialization)* (approved by Order of

the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 924 dated June 26, 2024). Taken from: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-standartu-vyshchoi-osvity-zi-spetsialnosti-015-profesiina-osvita-za-spetsializatsiiamy-dlia-tretoh-osvitnonaukovoho-rivnia-vyshchoi-osvity>).

- Толочко, С.В., Хомич, В.І. (2020). Психолінгвістичні аспекти формування етичних засад мовно-комунікативної компетентності викладачів в умовах сучасного реформування освіти. *ΛΟΓΟΣ*, 93–99. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.38> (Tolochko, S.V., & Khomych, V.I. (2020). Psycholinguistic aspects of forming ethical principles of linguistic and communicative competence of teachers in the context of modern education reform. *ΛΟΓΟΣ*, 93–99. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.38>)
- Albertyn, R.M. (2024). Doctoral intelligence: a framework for developing mindsets for doctorateness in changing doctoral contexts. *Higher Education Research & Development*. DOI: 10.1080/07294360.2024.231503
- Ashonibare, A.A. (2023). Doctoral education in Europe: models and propositions for transversal skill training. *Studies in Graduate and PostDoctoral Education*, 14 (2), 164–170. DOI: <https://doi.org/10.1108/SGPE-03-2022-0028>
- Mihus, I., Nakonechna, N. (2022). The role of communicative competence in the structure of social intelligence of teachers of higher education institutions. *Public Administration and Law Review*, 4, 75–86. <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2022-4-75>
- Rapanta, C., Botturi, L., Goodyear, P., Guardia, L., Koole, M. (2020). Online University Teaching During and After the Covid-19 Crisis: Refocusing Teacher Presence and Learning Activity. *Postdigital Science and Education*, 2 (3), 923–945.
- Senekal, J.S., Munnick, E., Frantz, J.M. (2022). A systematic review of doctoral graduate attributes. *Frontiers in Education*, 7. DOI: 10.3389/educ.2022.1009106
- Yoel, S.R., et al. (2023). Fostering graduate students' interpersonal communication skills. *Journal of Science Education and Technology*, 32 (4). DOI: 10.1007/s10956-022-09998-5.

SUMMARY

Volkova Nataliia, Lebid Olha, Lavnikov Oleh. Developing the communication skills of future PhDs in professional education in the digital age.

The article substantiates the relevance of the problem of developing the communication skills of future PhDs in vocational education in the digital age. It is determined that the digitization of education, the expansion of network formats of interaction, and the growing role of interdisciplinary and international collaborations necessitate a review of the content and means of training PhD researchers. The essence of the concept of "communication skills of future PhD students in vocational education" is clarified as an integral personal and activity-based formation that includes cognitive-analytical, emotional-empathic, interactive-activity, reflective-creative, digital-communicative, and ethical-axiological components and ensures the effectiveness of scientific and pedagogical communication offline and online. A theoretical analysis of psychological and pedagogical approaches to the problem has been carried out, and a structural model of communicative abilities has been proposed. The pedagogical conditions for the development of these abilities in the process of mastering the disciplines "Psychology of Pedagogical Activity of a Teacher," "Development of a Dissertation Project," "Management of Scientific Projects and Fundraising" have been revealed. The conditions include: modeling an analytical and reflective educational environment focused on understanding others, organizing partnership-based facilitation

of interaction among participants in the educational process, engaging in collaborative activities and communicative co-creation, stimulating reflection and self-development of communication skills, and integrating digital technologies as a medium for professional communication. It has been established that the combination of these conditions provides a synergistic effect: a common framework of concepts and criteria for communication quality is combined with facilitation techniques, digital tools for transparency of contributions and rapid feedback, as well as reflective procedures that translate observed patterns into sustainable academic dialogue skills. It has been concluded that the development of communication skills is a key condition for the readiness of future PhDs for teaching and scientific communication.

Key words: *communicative abilities, Doctor of Philosophy, professional education, pedagogical activity, digital environment, facilitation, reflection, communicative culture.*

УДК 374.72

Інна Доценко

Хмельницький національний університет
ORCID ID 0000-0003-4972-3106

Лариса Овод

Хмельницький національний університет
ORCID ID 0000-0002-7719-7046
DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/089-099

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто актуальні аспекти інтеграції формальної та неформальної освіти в сучасному освітньому просторі України. Доведено, що традиційна система формальної освіти, попри її систематизованість та урегульованість, характеризується застарілими методами навчання та викладання, які не відповідають сучасним вимогам. Проаналізовано вітчизняні підходи до визначення сутності формальної й неформальної освіти. Узагальнено досвід країн ЄС, зокрема Франції, щодо визнання результатів навчання, здобутих у межах неформальної освіти. Зроблено висновок, що інтеграція формальної та неформальної освіти є стратегічним напрямом модернізації вищої освіти, який сприятиме підготовці фахівців нового покоління – мобільних, адаптивних, креативних, здатних до безперервного навчання та ефективної професійної діяльності в умовах динамічного розвитку суспільства економіки.

Ключові слова: *формальна освіта, неформальна освіта, визнання результатів навчання, гнучкі навички, вища освіта.*

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці, динамічні зміни та суспільні виклики вимагають від системи вищої освіти формування гнучких навичок майбутніх випускників. На сьогодні недостатньо лише володіти фаховими знаннями та професійними навичками. Роботодавців наразі більше цікавлять не формальні виконання доручень, а креативний підхід до реалізації завдань, готовність до постійного професійного розвитку, вміння швидко адаптуватись до нових умов та змін ринкового середовища, вміння своєчасно реагувати